

Van-e, lehet-e nemzedéktudatunk?

Egyáltalán nem újkeletű probléma az ún. mai fiatalság helyzete. Ez a kérdéskör azonban általában a szociális juttatások és anyagi érdekelt-ség témakörén keresztül kimerül, s valahogy a háttér, az ideológiák világa, a közösségformáló erők mindig elsikkadnak. De vajon van-e ennek a korosztálynak — nevezük magunkat „80-asoknak” — nemzedéktudata? Ha igen, miben nyilvánul ez meg, s ha nincs, mi az oka ennek? Erre a kérdésre vártunk választ jelenlegi és volt egyetemistáktól. Közben gondolataikat folyamatosan összekapcsoltuk Csengey Dénes: „...és mi most itt vagyunk” című könyvével, melyben a szerző az ún. „nagy generáció” — a „60-asok” — esetében vizsgálja ugyanezt.

„Ma nem a cselekvés prófétái válnak például egy-egy kocsmaasztalt körülülő egyetemista társaság szóvivőjé, orientáló központjává, hanem azok a mindentudók, akik értesüléseik birtokában előre tudják, hogy úgys vagy kötelező vagy tilos minden sürgősen szükséges előrelépés, hogy a társadalom mozgásába beleszólni úgys eleve lehetetlen és a gondolkodás célja nem is lehet más mint ezen „axióma” egzakt bizonyítása, az intellektuális kívülmaradók lelki békéje érdekében.” — ez a kérés-kíváncsi igazságokat tartalmazó megállapítás Csengeyé. De valójában hogy vélekedünk minderről mi magunk?

Gyukity Márk, III. éves történelem—angol szakos hallgató:

— A felnőtt és diáktársadalomból egyaránt hiányoznak azok az intézmények, ahol spontán módon jöhetnek össze bármikor az emberek, s a magányosok tömege közösségé érhet. Erre azért van, illetve lenne elengedhetetlenül szükség, mert nélkül számos dolog értelmét veszti. Itt van például a Gondolatjel, az Aetas, és a Harmadkor. Remék újságok, ugyanakkor nincs egy olyan állandó olvasótáboruk, amelyhez szólnak. Márpedig közösségi lap, élve funkcióitlan közösség nélkül. S talán azon is érdemes lenne elgondolkozni, hogy mi a fontosabb: a publikáció avagy a közösségteremtés; habár a kettő eléggé feltételezi is egymást. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a lépcsőfordulóban egy üzenetközvetítő tábla még nem lehet közéletformáló erő. Talán azért is gondoltuk, hogy létre kéne hozni valami olyan kis közösséget, amelynek lenne közös érdekeltisége, lenne egy hely, ahol állandóan találkozhatnánk. Így született meg a szerda esti Zenei Tagozat. Úgy tűnt, kezd kialakulni egy törzsközösség, aztán végül az egész elég heterogén maradt.

— Vajon mi lehet az oka annak, hogy ennyire nem mozdulnak semmiféle próbálkozásra az emberek, s egy idő után szinte minden kísérlet kudarcba fullad? Szerinted van egyáltalán valami, ami a mi generációnkat összetartja?

— Azt hiszem semmilyen pozitív értelemben vett nemzedéktudat nincs, inkább a negatív állapotok a jellemzőek. Az illúziófosztottság, a fanyar és pesszimista bizalmatlanság, a nagy oppozíciós hangneme, a demagógia és a képmutatás gyűlölete.

— De miből fakad mindez, miért ilyen a „mi generációnk”?

— Azt hiszem inkább évszázadokról kéne beszélni. Rendszerint minden évszázad kihaló félbe lévő fajtnak érzi magát. És az utolsó mohikánok önértékelésével szemléli a nyomban csörtető koros utódokat. Ebben a „mi azért még jó srácok voltunk” alapállásban merül ki a legtöbb évszázad alapállásból törekvése. Forradalmi lelkület, küldetésstudat, harcos újtani akarás hiányában ez az utódfülműlő öntudat szolgál alapul „nemzedékünk” szerep- és mítoszteremtő erkölcsi is. Mivel mítosz-alapanyag bármilyen lehet, nyomorunkból szőjük legendánkat. Abból a tudatból, hogy nem csak tékozló fiúk, de tékozló szülők is léteznek. Az értékvákuum közepén, egy országos hagyaték romjain ücsörögvény tehetetlenül és szemrehányóan pislogunk az örökség elvesztét magyarázó öregekre. Illúziótlan melankóliánk forraszt csak valahogy össze bennünket.

„A mozgalom nem volt sehol, nem létezett. Ennek megkésett felis-

merését az 1968-as év hozta meg, amely sokk erejű meglepetésekkel vágott végig a „nemzedéken”... E felismeréssel szembesülő „nemzedék” számára két lehetőség kínálkozott: tékozló fiúként visszakerétozni a korábban — de nem érvényesen — meghatározott társadalmi, életformabeli etnikai normák övezetébe, vagy vállalni a végérvényesen és nyilvánvalóan perspektívtalan különállást... az előbbi következett be, anélkül azonban, hogy a tékozló fiúk megbánás őszinte lett volna...

...Mert kiderült, hogy nincs hová megtérni töredelmes tékozló fiúként, nincs kielőtt megbánás tanúsítani és nincs kihez csatlakozni a történelmi érvényességű tett lehetőségéért folytatandó küzdelemben.” (Csengey)

— Én is elég pesszimista vagyok. A „fényes szelek” már csak történelem, de végig kell hallgatni a szülőket és a nagyszülőket a vasárnapi asztalnál. — fejezi be az előző gondolatot Lukács Beáta, II. éves jogász.

— S a mi esetünkben nem látsz valami hasonló lehetőséget az összefo-

górulni kell, persze az éremnek két oldala van. Azt nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy ez a nemzedék teljesen elfuserált, ez felelőtlenység lenne. Igaz, nem döngtjük a kapukat, de vannak emberek, akik bizonyos szinten kisebb tömegeket is mozgásba tudnak hozni.

„Játsszuk újra el, hogy semmiről sem tudunk / tegyünk újra úgy, hogy semmiről sem tudunk / mások játszanak, s mi lessük a függöny mögöl / míg a régi tangó hegedül. / Játsszuk ma újra el, hogy mindenki másról beszél / egynéhány hírfosz-lányt hoz fülünkbe a szél.” (Cseh—Berebényi)

— Te milyenek látsz bennünket „80-asokat”? — kérdeztem Lukács Zoltánt, a JATE TTK tudományos munkatársát.

— Minden generációt az a társadalom tart össze, amit kapott. A probléma abban van, hogy már az előttünk lévők is cselekvőkészszerben voltak. Mindenki visszafelé keres valami fogódzót. Ma pedig az

lászolt. Ezzel szemben a mi generációs jeleinkre nem válaszol, vagy ha igen, akkor durván.

— Konkrétan, mire gondolsz?
— Az 1981-es szegedi eseményekre. Az akkori KISZ-küldöttgyűlésen a BTK és a TTK egy-egy nem hivatalos csoportja benyújtott, egy-egy tartalmában hasonló javaslatot. Ezek a javaslatok politikai vihart kavartak, melyekre a reagálás pártfegyelmű, s a pártból való kizárás lett. Ugyanakkor ez a társaság hajította ki az egyetemi tantárgyreformokat — óraszám csökkentést a TTK-n; nagyobb számú részvételt az egyetemi fórumokon. Ma talán már nem reagálnának ilyen hevesen.

— Látsz-e újabb lépéseket nemzedéki szerveződésre?

— Igen. Ilyen a JTK-n a Galibakör; a BTK-n a Társadalomtudományi Kör Politológiai szekciója és a Társadalmi szekciócsoport; a TTK-n pedig a II. számú matematika—fizika KISZ-alapszervezet. Ezek a szervezetek a mai politikai viszonyokból csak a legprogresszívebb elemeket fogadják el. Ez egyfajta felismerést tükröz. De sajnos ez a felismerés tömegmére-

magával tudná ragadni. Így aztán csak külső szempontok alapján különbözünk az előzőektől. Akkor mások voltak a körülmények.

„Igen, a dolog valóban úgy festett, mint ha valóban történt volna valami, mintha valóban mozgalom indult volna... És ez volt a generáció nagy tévedése. Néhány külsőséget megvédeni nem jelentett, nem jelenthetett egyet az öntörvényű nemzedéki léttel, az erkölcsi világrend megváltoztatásához kevés volt néhány-szor odapörkölni a polgárnak.” (Csengey)

— Mi az oka szerintetek ennek?

— A politikai és társadalmi szerveződési szisztémák rendszere. Az embereket kikapcsolják, atomizálják, nem vonják be őket a döntésekbe, de így persze felelősség sincs. Az emberek nem bíznak a meghirdetett elvekben. Ezeket a kényszer szülte.

F. Cs.: — 30—40 év alatt belenevelték az emberekbe, hogy óvatosak legyenek. Az emberek félnek.

R. L.: — Nem veszélytelen nálunk politikát csinálni. Egész politikai rendszerünk igazgatási rendszer és nem politikai. Két csoport létezik. A párttagok és a pártönkivüliek. (Az utóbbiak létszáma nyilvánvalóan jóval magasabb.) A pártönkivülieknek — úgy vélem — semmi beleszólása sincs abba, ami ebben az országban történik. Ez borzasztóan rossz, hiszen mégis csak ők képezik a lakosság nagyobb részét. Nincs politikus közélet. Sőt, közélet sincs. Ennek persze előnyei vannak. Nincs kritikai tere a dolgoknak. Amíg a hatalom önmagát ellenőrzi, nem beszélhetünk kontrollról.

„A századvégi magyar neurozisz fölöttünk feszülő konstellációja egyszerűen és világosan leírható: az idegek táncja egy százszer félrekor-mányzott, katasztrófák roncsává pusztult történelem halálos keringő-jének ritmusát követi, az idő különböző rétegeiből származó görccsöztizedeket, évszázadokat gyúrnek egyetlen nyüzsitő pillanatba, s a szorításukba hajolt egyénnek nincs fóruma, ahol megnyomorítatásáért perelhetne.” (Csengey)

R. L.: — Jobb csöndben lenni. Fé-lünk! A harmadik éven túl, mikor előtűnik, hogy dolgozni fogunk, napirendre kerül a mindennapi megél-hetés, s mindenki saját dolgaival kezd kizárólag foglalkozni. Ugyanis amíg ez ilyen problémát jelent, addig ez a közelettől visszafogja az embereket.

— Van valami amire odafigyelné-nek többen is, amiért megmozdulna-nak az emberek?

R. L.: — Egyetlen dolgot tudok elképzelni, ami a húszéveseket meg-mozgatná. Mégpedig — éppen az elő-zőek folytatásaként —, ha lakást kez-denének osztogatni. Nekünk sajnos, egy nagyon konjunkturális időszakot sikerült kifognunk. Így aztán az eg-zisztenciális problémák még inkább előtérbe kerülnek s az ember szellemi igényeit háttérbe kényszerítik.

— Van nekünk egyáltalán valami-lyen közös ideológiánk?

F. Cs.: — Egynek kéne lenni, csak éppen nem aszerint élünk. Ez a hu-manizmus. Az emberek többségét a pénz és az anyagi érdekelttség moz-gatja.

Ifjúságkutatás — nemzetközi alapon

A '68-as diáklázadások Nyugat- és Közép-Kelet-Európában egyaránt a „hanyas vagy?” — összetartozás élményét erősítették föl egy nemzedékben. A '80-as évek elején is közös politikai cselekvés kapcsolta egybe, szervezte — talán — nemzedékké a fiatalokat. Nyugat-Európában pl. az NSZK-ban a fiatalok tiltakozó mozgalma 1979 körül az ún. lakásfoglalásokkal kezdődött, 1981-től a békemozgalommal folytatódott, majd egy sajátos arculatú szervezet, a zöldek pártja létrejöttébe torkollott. E sokakat váratlanul érintő társadalmi eseményláncolatot szociológusok vizsgálták, az eredményt 5 kötetben közreadták. A tanulmány a nyugatnemet ifjúságnak érdekes, nagy vitát kavaráó tükörképe. Azt gondolom, hogy a 80-as évek magyar ifjai is megfor-máltak az idősebb korosztálytól elütő sajátos arculatukat, melynek vonásait szociológiai vizsgálatok sora hivatott pontosan megrajzolni. Am ezen túlmenően iz-galmas kérdés: milyen azonosságok és különbségek figyelhetők meg egy kapitalista, illetve egy szocialista állam ifjú polgárainak politikai magatartásában? A kérdésre választ kereső összehasonlító tanulmány elkészíté-se elkezdődött a siegeni egyetem és az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete (mely a JATE Szociológiai Tanszéke néhány munkatársának közreműködésére is támaszkodik) együttműködése alapján. Az NSZK-ban végzett és — a már említett — 5 kötetes tanulmányban feldolgozott vizsgálat megfelelőjét Magyarországon is elvégezték. Az eddigi tapasztalatokat Jürgen Zinnecker (siegeni egyetem), Molnár Péter (Társadalomtudományi Intézet) és Gábor Kálmán (JATE) értékelték. (Az első részeredményeket az idén nyáron Bielefeldben rendezett ifjúságkutatási konferencián már megismerhették a szakemberek. Az egyedülálló kutatómunkáról az 1988 októberében Budapesten megrendezett kongresszuson még többet hallhatunk.)

Először nyílt lehetőség arra Európában, hogy két eltérő társadalmi berendezkedésű ország fiataljait empirikus, konkrét tudományos eredmények alapján összehasonlítsák. Az szintén a politikai újdonságok közé tartozik, hogy tudományos összehasonlító vizsgálatban két ilyen különböző állam statisztikai alapadatait kicse-reljék, ugyanis a központi központi szociológiai arhivumát és a TÁRKI adattárát egyaránt igénybe veszik a kutatók. Az NSZK-ban és Magyarországon a 15—24 éves fiatalok közül 1500—1500 főt kérdeztek meg. Válaszaikat az NSZK-ban a 45—54 évesekben pedig a számunkra fontos történelmi periódusokat megélt 35—39, továbbá 50—54 éves emberek reagálásaival is összevetették. Mindkét ország kutatócsoportja abból indult ki, hogy a fiatalok életrajzaiban az egyén mindkét társadalomban nagy változásoknak van kitéve, s a bekövetkezett módosulások visszatükrözik a társadalmi folyamatokat. Így a vizsgálat célja egyértel-

mű: e tükörkép segítségével az adott társadalom önisme-retetének erősítéséhez járuljanak hozzá.

Szembeállítást mutatott rá a vizsgálat. Az NSZK-ban nagymértékben különbözik a fiatalok és a felnőttek világa. A nyugat-német ifjak politikai orientációja sokkal nagyobb mértékben tér el a felnőttekétől, mint magyar kortársaiké, az ifjú nők és férfiak pedig egymáshoz jobban hasonlítanak szokásaikban (pl. dohányzás, szeszesital-fogyasztás) és politikai véleményformálásukban (pl. a tiltakozóakciókban való részvétel mértéke), mint a magyar lányok és fiúk. Hazánkban a fiatalok körében — hasonlóan az idősebbekhez — a nemek szerint jelentős különbség van pl. a politikai beállítottság vagy a munkába való beilleszkedés szempontjából. E tény arra utal, hogy a változás a magyar ifjúság speciálisabb csoportjaira szorítkozik, ez pedig újabb vizsgálódás tárgya kell, hogy legyen. Az a következtetés is adódik, hogy itt a nemzedéki feszültség elsősorban a primer közösségekben, főleg a családon belül „sülnek ki”, míg az NSZK-ban a nemzedéki ellentét absztrakt társadalmi csoportokra összpontosul (pl. a fiatalok a politikusok vagy a rendőrség mint intézmény ellen fordulnak, a felnőttek viszont az ifjúság egyes csoportjait — pl. kábítószeresekkel, zöldekkel szemben — fogalmazzák meg ellenszenvüket), a családon belüli harmonia kialakítására törekcsenek, azaz a korosztályok közötti konfliktus egyfajta tematikai el-tolódása figyelhető meg.

Fontos összehasonlítási szempont lehet, hogy a tömeg-tájékoztatási eszközök milyen szerepet töltenek be a fiatalság „öndefiniálásában”, e korosztály problémáinak feltárásában. Az NSZK-ban — a kutatók szerint — a tömeg-tájékoztatási eszközök nyíltan és alaposan foglalkoznak az ifjúság nehézségeivel, bizonyos sajtóorgánumok a „fiatalok propagandistájaként” lépnek fel, politikai problémákat tárgyalják e korosztály gondjait (munkába állás, lakás stb.), vagy szenzációként tálnalnak egyes jelenségeket (pl. punkok, a foci-szurkolók agresszivitása, kábítószeresek tragikus élet-vitele). A tájékoztatók alapján a közvélemény is meg-alapozottabban foglalhat állást e kérdéskörökben. Gondolom, joggal állíthatjuk: a mi tájékoztatáspolitikánk még igen sok tennivalója akad egy valóság-hű ifjúságkép fölvezolása, a valós gondok jelzése érdekében!

A szocialista és a kapitalista gazdaságok, társadal-mak közötti összefonódások korát éljük. Ez az ifjúság-kutatásnak is feladja a leckét: a nemzetközivé váló jelenségek vizsgálatának kényszerét. Az izelítől felvil-lantott eddigi eredmények nyilvánvalóvá teszik: a fiatalság mint problematika nem pusztán nemzetben belüli, hanem nemzetközi jelenség, így a nemzedékproblémát magyarázni igazából internacionalista alapon lehetsé-ges és szükséges.

— ÚJSZÁSZI —

— Szerintem minket már sokkal jobban megosztottak. Kisebb csoportok még csak léteznek, de ez tömegméretekben hiányzik. Ez a 400—800 fős kollégium jó, itt lehet tudni a korosztályozagot. Nehezen tudnám elképzelni az életet nem velem egykorúak között. Ezért jó az egyetem is. Minden pesszimizmusom ellenére itt látom a legnagyobb esélyt arra, hogy valami történjen. Persze még csak erőlködünk. Én is az erőlködők közé tartozom. De vannak lehanglelő tapasztalataim is. Ma már egy diák-dékan választás is-csak 60 embert érdekel. Már lassan ennek is

életmódbeli bizonytalanság, a hagyományos értékekhez való ambiva-lens viszony a jellemző, s ennek következményeképpen a közelettől való elfordulás. Ennek pedig alapvető oka, hogy ez a generáció azon az egyetlen platformon, amit felkínálnak neki, nem hajlandó politikálni. Ez nem tekinthető tárgyalási alap-nak, így aztán ezt el is utasítja. Köz-tünk egyfajta negatív nemzedék-tudat van. Ugyanis, mi vagyunk azok, akik nem kellünk senkinek, mert ugye: „bezzeg a 68-asok, „miket csináltak”. Mert ők még tudták provo-kálni a politikát, s erre a politika vá-

tekben még nem fogalmazódott meg, bár vannak pozitív jelek. Hosszabb kifizutási időre van szükség.

— Mit takar a fogalom: nemzedék?
— Kérdeztem Finta Csaba II. éves biológus és Rác Lajos V. éves történelem—földrajz szakos hallgatót.

F. Cs.: — Mindenképpen a közös cél a legfontosabb. De azt hiszem, ma ilyen nincs.

R. L.: — Külső elvek szerint van nemzedék, de semmilyen belső szerveződés nem létezik. Én legalábbis nem látok olyan belső összekötő kapcsolatot, ami nemzedékké fűzné az embereket, ami a nagy többséget

„Végérvényesen vége az önsiratá-sok itallal celebrált ceremóniáinak a bukott hős romantikus prózában való tisztelgésnek, a szónoki lendületű nemzedéki önáltatásoknak... a csoda-várás alkohol lánggal lobogó hité-nek, az elvetélt sorsok halálos páto-szának, az egész nemzedékesdinek, letagadhatatlanul és visszavonhatatlanul vége. Tovább már pózként sem tartható. Vége van.” (Csengey)

...s én bizom benne, hogy eszmélünk végre.

KOZEL ANITA